

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצוות חמש מצוות עשה, ויש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרכיו; (ב) להדבק ביוצאיו; (ג) לאהב את רעים; (ד) לאהב את הגרים; (ה) שלא לשנא אחים; (ו) להוכיח; (ז) שלא להלבין פנים; (ח) שלא לענות אמללים; (ט) שלא להלך רכיל; (י) שלא לנקם; (יא) שלא לנטר. ובאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

הלכות דעות פרק א

א. דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משנה מזו ורחוקה ממנה ביותר: יש אדם שהוא בעל חמה, כועס תמיד; ויש אדם שדעתו מישבת עליו, ואינו כועס כלל ואם כעס, יכעס כעס מעט בכמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח עד מאוד. ויש שהוא בעל תאווה, לא תשבע נפשו מהלך בתאוותה; ויש שהוא טהור גוף ביותר, לא יתאוה אפלו לדברים מעוטים שהגוף צריך להם.

ב. ויש בעל נפש רחבה, שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, כענין שנאמר "אהב כסף לא-ישבע כסף" (קוהלת ה, ט); ויש מקצר, שדין אפלו דבר מועט שלא יספק לו, ולא ירדה להשיג כל צרכו.

ג. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו, ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול; ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו, לדעתו. ועל דרכים אלו שאר כל הדעות, כגון מהולל ואונן, וכלי ושוע, ואכזרי ורחמן, ורך לבב ואמיץ לב, וכל פיוצא בהן.

ד. ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר, דעות בינוניות זו רחוקה מזו. וכל הדעות יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת בריתו, לפי טבע גופו; ויש מהן דעות שטבעו שלאדם זה מכון ועתיד לקבל אותם, במהרה יתר משאר הדעות; ויש מהן שאינן לאדם מתחלת בריתו, אלא למד אותן מאחרים או שנפנה להן מעצמו, לפי מחשבה שעלתה בלבו או ששמע שזו הדעה טובה לו ובה ראוי לילך, והנהיג עצמו בה עד שנקבעה.

ה. שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אינן דרך טובה; ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן, ולא ללמדן לעצמו. ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או מוכן לאחת מהן, או שכבר למד אחת מהן, ונהג בה יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים, והיא דרך הישרה.

ו. הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה, מכל דעות שיש לאדם; והיא הדעה שהיא רחוקה משני הקצוות רחוק שווה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו. ולפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד, ומשער אותן ומכון אותן בדרך האמצעית, כדי שיהא שלם.

ז. כיצד לא יהיה בעל חמה נוח לכעס, ולא כמת שאינו מרגיש; אלא בינוני: לא יכעס אלא על דבר גדול שראוי לכעס עליו, כדי שלא יעשה פיוצא בו פעם אחרת.

ח. וכן לא יתאנה אלא לדברים שהגוף צריך להם ואי אפשר לחיות בזולתן, כענין שנאמר "צדיק אכל, לשבע נפשו" (משלי יג, כה). וכן לא יהא עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר "טוב-מעט, לצדיק" (תהילים לו, טז). ולא יקבץ ידו ביותר, ולא יפזר כל ממונו, אלא נותן צדקה כפי מפת ידו, ומלוה כראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שימח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות. וכן שאר דעותיו. ודרך זו, היא דרך החכמים.

ט. כל אדם שדעותיו כלן דעות בינוניות ממצעות, נקרא חכם; ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד.

י. כיצד: מי שיתרחק מגבה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד; וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה ענו נקרא חכם; וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו, שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו משין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות: יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון; וזה הוא לפנים משורת הדין.

יא. ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר "והלכת, בדרכיו" (דברים כח, ט). כך למדו בפרוש מצוה זו: מה הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין, ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הם, וחיב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כוחו.

יב. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזר בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טרח, ויקבעו הדעות בנפשו.

יג. ולפי שהשמות האלו שנקרא בהן היוצר, הן הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה, נקראת דרך זו, דרך ה'. והיא שלמדה אברהם אבינו לבניו, שנאמר "כי ידעתיו, למען אשר יצוה את-בניו ואת-ביתו אחריו, ושמרו דרך ה', לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח, ט).

יד. וההולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר "למען, הביא ה' על-אברהם, את אשר-דבר, עליו" (בראשית יח, ט).